

جامعه‌شناسی برای قرن جدید
توسعه و تغییرات اجتماعی
یک چشم انداز جهانی

ویرایش دوم
فیلیپ د. ر. ت. مایکل

ترجمه

ترجمه مهرداد نوابخش، وجیهه معز م.، علی صمدی

سرشناسه	: مک‌مایکل، فیلیپ، ۱۹۴۷ - م.
عنوان و نام پدیدآور	: McMichael, Philip
مشخصات نشر	: توسعه و تغییرات اجتماعی / نویسنده فیلیپ دیوید مک‌مایکل؛ ترجمه مهرداد نوبخش، وجیهه معصوم، علی صدی
مشخصات ظاهری	: تهران : جامعه پژوهان برنا - نشر بشارت ۱۳۹۷
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۴۴۹-۰۰۵
وضعیت فهرست نویسی	: قیپا
یادداشت	: عنوان اصلی: Development and social change : a global perspective
موضوع	: طرح‌های عمرانی -- تاریخ
موضوع	: Economic development projects -- History
موضوع	: رشد اقتصادی -- تاریخ
موضوع	: Economic development -- History
موضوع	: رقابت‌های بین‌المللی -- تاریخ
موضوع	: Competition, International -- History
شناسه افزوده	: نوبخش، مهرداد، ۱۳۴۵ - مترجم
شناسه افزوده	: معصوم، وجیهه، maasom.vajihe، ۱۳۴۰، مترجم
شناسه افزوده	: صدی، علی، ۱۳۵۴ - مترجم
رده بندی کنگره	: HC۷۹۰۶۴۰۷ ۱۳۹۷
رده بندی دیویی	: ۶/۳۰۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۱۰۰۴

جامعه‌شناسی برای ایران توسعه و تغییرات اجتماعی

یک چشم انداز چهار

مولف: فیلیپ دیوید مک‌مایکل

ترجمه مهرداد نوبخش، وجیهه معصوم، علی صدی

ناشر: جامعه پژوهان برنا

صفحه‌آرایی: منیره امیری مقدم

ویراستار علمی: فهیمه نظری

طراح جلد: محمد ارزاقی

چاپ اول: ۱۳۹۷

تیراژ: ۲۰۰۰

قیمت: ۵۰۰۰ تومان

نشانی: تهران - خیابان انقلاب - پاساژ فروزنده طبقه اول - شماره ۲۲۴ - تلفن: ۶۶۹۶۱۷۳۰

فهرست مطالب

۱۱	 به افتخار
۱۷	 درباره نویسنده
۱۹	 مقدمه
۲۱	 مقدمه نویسنده
۲۷	 نگاهی جهانی به توسعه و تغییر اجتماعی
۲۷	 پیشگفتار
۲۷	 چه بر سر جهان می آید؟
۳۴	 بازار جهانی
۳۴	 زنجیره های کالا و توسعه
۳۷	 شبکه های جهانی
۴۱	 ابعاد اجتماعی بازار جهانی
۴۳	 ابعاد تغییرات اجتماعی در بازار جهانی
۴۵	 توسعه به مثابه فرآیند جهانی
۴۷	 فصل ۱- طرح توسعه (از اواخر دهه ۱۹۴۰ تا اوایل دهه ۱۹۷۰)
۴۷	 نهادینه کردن طرح توسعه
۴۹	 استعمارگرایی
۵۳	 تقسیم کار استعماری
۵۶	 تجدید سازمان اجتماعی تحت استعمارگرایی

۶۰	استعمار زدایی
۶۱	آزادی استعماری
۶۵	استعمار زدایی و توسعه
۶۸	استعمار زدایی پس از جنگ و پیدایش جهان سوم
۷۲	محتوای طرح توسعه
۷۳	دولت - ملت
۷۵	دولت اقتصادی
۷۷	معیارهای اقتصادی
۷۹	چارچوب توسعه
۸۰	صنعتی شدن مان، ارمان و واقعیت
۸۱	یکپارچگی صنعتی شدن
۸۳	ملی گرایی اقتصادی
۸۶	صنعتی شدن جایگزینی واردات
۸۸	پیمان توسعه
۹۰	خلاصه
۹۳	فصل ۲ - طرح توسعه در زمینه‌ی جهانی
۹۴	چارچوب بین‌المللی طرح توسعه
۹۵	دو سوئگی ایالات متحده: طرح مارشال
۹۸	چند سوئگی: نظام برتون وودز
۱۰۴	سیاست‌های میان‌ایالتی در نظم جهانی پس از جنگ
۱۰۹	بازسازی تقسیم کار بین‌المللی
۱۱۲	نظام غذایی و تقسیم کار بین‌المللی
۱۱۳	قانون عمومی ۴۸۰
۱۱۴	صادر کردن غذا
۱۱۷	استقلال غذا

۱۱۸.....	قدرت سبز.....
۱۲۰.....	بازسازی کشاورزی‌های جهان سوم.....
۱۲۰.....	خوراک دام جهانی.....
۱۲۳.....	انقلاب سبز.....
۱۲۷.....	سمت گیری‌های ضد روستایی برنامه توسعه.....
۱۳۱.....	خلاصه.....
۱۳۵.....	فصل ۳ - باز نمایی پیچیدگی برنامه جهانی شدن.....
۱۳۵.....	تولد دوباره اقتصاد جهانی.....
۱۳۶.....	توسعه‌ی واردات.....
۱۴۱.....	مرحله کشورهای صنعتی ملده.....
۱۴۲.....	صنعتی شدن صادرات مرور جائزین.....
۱۴۲.....	صنعتی شدن واردات محور می‌شود.....
۱۴۴.....	بازار تولید جهانی.....
۱۴۷.....	عصر فن آوری اطلاعات.....
۱۴۸.....	نظام تولید جهانی.....
۱۵۳.....	منطقه پردازش صادرات.....
۱۵۵.....	بعد همکاری بازارهای جهانی.....
۱۵۶.....	تولید صنعتی و نیروی کار جهانی.....
۱۶۱.....	کشت و صنعت‌های جهانی.....
۱۶۴.....	کشورهای کشت و صنعت جدید.....
۱۶۸.....	منطقه‌گرایی و منابع بای جهانی.....
۱۷۴.....	خلاصه.....
۱۷۷.....	فصل ۴ - مسائل مالی بین‌المللی و ظهور مدیریت گرایی جهانی.....
۱۷۸.....	جهانی شدن مالی.....

۱۷۹.....	بازار پولی آف شور.....
۱۸۳.....	بانکداری رو به توسعه.....
۱۸۷.....	نظم اقتصادی جدید بین‌المللی.....
۱۸۷.....	محرک و خط مشی‌های توسعه.....
۱۹۲.....	رژیم بدهی.....
۱۹۵.....	مدیریت بدهی.....
۱۹۸.....	برونه ساری برنامه توسعه.....
۲۰۱.....	ماریت گرایی جهانی.....
۲۰۳.....	امتنان بدهی.....
۲۰۴.....	چالش توسعه دولت‌ها.....
۲۰۸.....	تجدید ساختار دولت‌ها و توابع.....
۲۱۴.....	خلاصه.....
۲۱۷.....	فصل ۵ - برنامه جهانی شدن (د ۱۹۸۰).....
۲۱۷.....	نهادینه کردن برنامه جهانی شدن.....
۲۱۹.....	فراسوی توسعه ملی.....
۲۲۲.....	برنامه جهانی شدن.....
۲۲۳.....	استراتژی آزاد سازی.....
۲۳۰.....	قاعده کلی مزیت نسبی.....
۲۳۲.....	حکمرانی جهانی.....
۲۳۶.....	گانت: ایجاد یک روش از تجارت آزاد.....
۲۴۵.....	سازمان تجارت جهانی.....
۲۴۷.....	موافقتنامه تجارت آزاد منطقه ای.....
۲۵۲.....	برنامه جهانی شدن به عنوان آرمان شهر.....
۲۵۷.....	خلاصه.....

۲۶۱	فصل ۶ - پروژه جهانی شدن بی ثباتی های ساختاری
۲۶۳	دو سویگی نیروی کار جهانی
۲۶۶	نقش قراردادهای تجارت آزاد در رقابت برای حداقل
۲۷۰	ساختار دهی کار در اقتصاد جهانی
۲۷۴	میراث واردات نیروی کار (جهان اول)
۲۷۶	نیروی کار : صادرات جدید
۲۷۸	ساخت های چرخه ای جهانی کار
۲۸۱	فعالیت غیر رسمی
۲۸۴	غیر رسمی شدن
۲۸۷	رشد و حاشیه سازی
۲۹۱	بحران مشروعیت
۲۹۳	میراث های طرح توسعه
۲۹۴	توسعه و دموکراسی؟
۲۹۹	اصلاحات سیاسی
۳۰۵	بحران مالی
۳۱۰	خلاصه
۳۱۳	فصل ۷ - باز اندیشی توسعه
۳۱۳	پروژه جهانی شدن و جنبش های مخالف آن
۳۱۴	بنیاد گرایی
۳۱۷	محیط زیست گرایی
۳۲۲	توسعه پایدار
۳۲۳	اجلاس زمین
۳۲۵	مدیریت مشترک جهانی
۳۳۱	جنبش های مقاومت محیط زیستی
۳۳۵	فمنیسم

۳۳۶	مقوله بندی فمینیست‌ها
۳۳۹	زنان و محیط زیست
۳۴۱	زنان، فقر و باروری
۳۴۴	حقوق زنان
۳۴۵	محلی گرایی جهان وطنی
۳۵۱	خلاصه
۳۵۵	فصل ۸- میراث طرح توسعه
۳۵۶	انتخاب‌های تاریخی
۳۵۸	اقتصاد گرایی
۳۶۰	تخریب محیطی
۳۶۳	باز اندیشی توسعه
۳۶۴	تناقض در طرح توسعه محلی
۳۷۳	توسعه و حاکمیت
۳۷۶	توسعه بدون تفکر
۳۸۳	نتیجه گیری
۳۸۵	منابع

پیشگفتار

اکنون و پس از سپری شدن یک دوره طوفانی و هیجانی از طرح مباحث مرتبط با مفوله جهانی شدن، زمان آن فرا رسیده تا دستاوردها و ناکامی‌های این رویکرد مورد بررسی همه جانبه قرار گیرد. همانطور که می‌دانیم جهانی شدن پدیده‌ای صرفاً اقتصادی نیست و هرچند با انگیزه‌های اقتصادی آغاز شد اما به تدریج ابعاد و لایه‌های متعدد دیگری را در حوزه‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و فناوری دربرگرفت. کتاب حاضر نقد موشکافانه‌ای از دامنه آثار پدیده جهانی شدن با تأکید بر موضوعات مرتبط با طرح توسعه است.

در بسیاری از متون حوزه توسعه و پروژه جهانی شدن به این نقد برخورد می‌کنیم که اگر اهداف این برنامه‌ها ایجاد رشد اقتصادی در سطح جهان و ایجاد توسعه (با مفهوم توسعه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی...) باشد چرا در طول این چند دهه برنامه‌های توسعه در بسیاری از مناطق و کشورها به اهداف مورد دست نیافته است و بلکه پیامدهای چون افزایش فقر و نابرابری اجتماعی را نیز به دنبال داشته است. نویسنده در پیش گفتار این کتاب به نکته ظریفی اشاره می‌کند، این که چرا ما همیشه نتایج نامطلوب توسعه و جهانی شدن را آموزش می‌دهیم اما به زمینه‌ها و خاصتگاهی که این فرایندها را آنها رخ داده کمتر اشاره می‌کنیم.

بعد اقتصادی جهانی شدن موضوعی است که بسیار مورد توجه صاحبان اندیشان و متفکران اکثر رشته‌ها قرار گرفته است. جنبه تولید و معاملات مالی بیشترین رابطه را با پیشرفت تکنولوژی و فناوری اطلاعات دارد، یک نظام مالی را ایجاد کرده است که تولید جهانی و جابجایی سرمایه را از طریق شرکت‌های فراملی و نهادهای بین‌المللی یکپارچه ساخته است.

در این فرایند گرچه کشورهای توسعه نیافته و کشورهای در حال توسعه به امکانات و تکنولوژی فناوری‌های پیشرفته تا حدودی دسترسی پیدا کردند اما سود حاصل از این فرایند بطور یکسان توزیع نگردیده و در نتیجه این توزیع ناعادلانه، نابرابری‌ها را نه در سطح ملی که در سطح بین‌المللی افزایش پیدا کرده است.

کتاب حاضر این فرایندها را در کشورهای مورد مطالعه بررسی می‌کند و پیامدهای توزیع ناعادلانه درآمدها را بطور گسترده‌تر مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد. این که چگونه سازمان‌ها و شرکت‌های چند ملیتی و فراملی با استفاده از برنامه توسعه و پروژه جهانی شدن به این روند توزیع ناعادلانه درآمدها شکل داده و در نتیجه نه تنها مسائل و مشکلات موجود در این کشورها را کاهش نداده اند بلکه موجب افزایش فقر، بیکاری و آوارگی بیشتر مردم در این کشورها شده‌اند و چگونه سود حاصل از این فرایند تولید در دست سرمایه‌داران بزرگ است شده است.

در این کتاب نویسنده به بررسی شیوهی حرکت جهان از رشد اقتصادی سازمان یافته ملی به سمت توسعه اقتصادی سازمان یافته جهانی می‌پردازد و معتقد است که قرن بیست و یکم به صورت بامل شدن دهندهی تضاد بین منافع و معنی ظهور خواهد یافت که به نظر می‌رسد می‌تواند یکی از منابع کلیش تنش وابسته به "جهانی شدن" را به خود اختصاص دهد.

در این کتاب ادوئل "طرح توسعه" بطور مداوم مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. نویسنده معتقد است ما در گذشته توسعه را فرایند رشد اقتصاد ملی سازمان یافته تعریف می‌کردیم اما امروزه یکپارچگی اقتصاد جهانی موجب دگرگونی توسعه و تبدیل آن به فرایند رشد اقتصادی سازمان یافته جهانی شده است. در ابتدا "فرایند" یک استراتژی جهانی نبود و تنها در اواسط قرن بیستم به استراتژی جهانی تبدیل شد. آرمانی که کارهای استقلال یافته جدید به جامعه جهانی پیوسته و بطور متفاوت به سمت توسعه هر چه رسد. اکنون در عصری هستیم که باید در مورد توسعه تفکر مجددی را بپذیریم و شواهدی از شکست کشورهای متعدد در اجرای تمهیدات توسعه و آگاهی‌های در حال رشد جهان از محدودیت‌های زیست محیطی را آشکار کنیم. بحث توسعه حول تضاد بین توفیق بازار جهانی و توفیق جوامع انسانی شکل دهی دوباره می‌شود. آیا ما به گسترش صنعت و ثروت بطور نامحدود ادامه خواهیم داد؟ راهکاری پیدا می‌کنیم که جوامع انسانی بتوانند صمیمیت اجتماعی، انسجام روحی، محیط سالم و اعمال مادی پایدار را ارزیابی کنند؟

غیرغم تصورات قوی از یک جهان همگرا و نزدیک به فرهنگ مشترک مصرفی، جریان‌های دیگری از معانی و سازمانی وجود دارند. در حال حاضر گرایش‌های متضادی در حال ظهور است؛ مانند برخی از جنبش‌های بنیادگرایی مذهبی که غربی شدن

را به چالش کشیده اند؛ بعضی از مدافعان محیط زیست که استدلال می‌کنند منابع تامین‌کننده مرتبط به سبک زندگی مصرف‌کننده نمی‌تواند پایدار بماند، به این دلیل که ما در حقیقت محیط زیست طبیعی مان را بطور چیران ناپذیر و غیر قابل بازگشتی تحلیل می‌دهیم؛ با شمار رو به فزونی مردم در سراسر جهان که با فعالیت‌های اقتصادی و یا با فعالیت‌های اقتصادی غیررسمی (درحاشیه نظام سیاسی و اقتصادی رسمی) زندگی می‌کنند و با اقتصادهای غربی که بنا مشکل بزرگ حفاظت اشتغال پایدار مواجه هستند. نابرابری و تنش در حال رشد بین شمال و جنوب با تشدید جهانی شدن افزایش یافته است. کشمکش عمده این کتاب برای درک این تنش‌ها از طریق استقرار آنها در یک چارچوب جهانی، تاریخی است.

کتاب حاضر در دست‌نویس تدوین شده است. در فصل اول نویسنده ریشه طرح توسعه را از اواخر دهه ۱۹۴۰ تا سال ۱۹۶۰ از احاطه زمینه تاریخی خاص، زمانی که غرب یک مدل رشد اقتصادی برای آینده پیش‌بینی کرد، و به دنبال آن سرعت پیشرفت ایده توسعه در طول عمر استعمار را مورد بررسی قرار می‌دهد. در ادامه فصل نویسنده با تفصیل بیان می‌کند که چگونه طرح توسعه یک راهبرد سازماندهی شده‌ای با رشد اقتصاد مدیریت شده را بطور ملی پیگیری کند و این‌که با سقوط استعمارگرایی دولت‌های جدید، استقلال رسیده توسعه را به عنوان یک اقدام مشروع و درآمدزا - تولیدکننده پذیرا شدند.

در فصل دوم به ادامه توصیف اجرای طرح توسعه پرداخته و بیان می‌کند چگونه گسترش راهبردهای ملی رشد اقتصادی به سمت فن‌آوری کشاورزی انجام شده و به همکاری‌های بین‌المللی در اشکال گوناگون مانند کمک‌های خارجی و افزایش شرکت‌های روستایی ... وابسته هستند، چگونه برنامه‌های همیاری توسعه، جهان سوم را به سوی تجدید ساختارهای بنیاد اقتصادی تحیز داده است. در ادامه به بررسی این موضوع می‌پردازد که چگونه گسترش کشاورزی جهان اول، سبب شکل‌گیری طبقات اجتماعی جدیدی در جهان سوم می‌گردد و همزمان با این گسترش و صادرات فن‌آوری انقلاب سبز به مناطق جهان سوم، تمایزات اجتماعی در میان زنان و مردان همچنین میان تولیدکنندگان روستایی، کارگران و کشاورزان را ترغیب می‌کند.

این‌که این آرمان‌ها در عمل چگونه کار می‌کردند و چگونه آنها را دوباره تدوین کرده و چگونه یک برنامه جدید برای اجرای این تغییرات ظهور کرده است به بررسی برنامه توسعه در

عمل می‌پردازد و این که چگونه این سناریو حجم عظیمی از مشکلات صنعتی را در جهان سوم بر می‌انگیزد و تقسیم کار بین‌المللی را دوباره شکل می‌داد در بخش سوم بررسی می‌گردد. همچنین در این فصل به توضیح پدیده‌ی کشورهای تازه صنعتی شده از نقطه نظر جهانی پرداخته شده است و بیان می‌کند که تا دهه ۱۹۷۰، توسعه عمدتاً به عنوان یک فرایند گذار اجتماعی و اقتصادی ملی شناخته می‌شد. اما در دهه سال ۱۹۷۰، "توسعه" توسط بانک جهانی به عنوان موفقیت "مشارکت در بازار جهانی" تعریف مجدد شد. توصیف مذکور آن بود که کشورهای جهان سوم اکنون باید دنباله رو راه کشورهای تازه صنعتی شده باشند و در عین حال استراتژی صنعتی شدن صادرات محور را رواج دهند. از طرف دیگر، توسعه صادرات بخش از استراتژی جهانی استفاده شده توسط شرکت‌های چند ملیتی برای "منابع یابی" فعالیت‌های پراکنده آنها بوده است.

در فصل ۱۱ مثلاً، خواهیم کرد، که یک اقتصاد جهانی جدید در حال ظهور است. در این فصل این پرسش مطرح می‌گردد که چه چیزی از دهه ۱۹۷۰ تاکنون در اقتصاد جهانی متفاوت یا مهم بوده است و به تغییرات نهادی در اقتصاد جهانی می‌نگرد. در این فصل توضیح داده می‌شود که چگونه نظام بانکداری جهانی با آزادسازی مالی بین‌المللی با یکدیگر تطبیق یافتند و منجر به پایه‌گذاری آن چیزی شد که امروز "جهانی شدن" نامیده می‌شود. در این فصل به روشن کردن این سوالات می‌پردازد که مدیران بدهی از کجا آمده‌اند؟ و مدیریت اقتصاد جهانی چگونه گسترش یافته و چگونه مکانات و پتانسیل‌های توسعه محلی را نادیده گرفتند.

در فصل ۵ بر نهادهای برنامه جهانی شدن (دهه ۱۹۸۰) تمرکز می‌کند. عصر جهانی را ارزیابی می‌کند که گفته نویسنده از تاریخ خاصی آغاز نشده است بلکه مرحله جدیدی از اندیشه پیرامون توسعه را مشخص می‌کند. بیان می‌کند که برنامه جهانی شتاب به موفقیت برنامه توسعه شد، و برنامه جهانی شدن مانند برنامه توسعه نیز از یک ساختار افقی-سیاسی برخوردار است که با ایده برتر شکل می‌گیرد. ایده برتر این است که بازار در مقیاس جهانی به ایفای نقش می‌پردازد. در این فصل توضیح داده می‌شود که طرح توسعه که در دهه ۱۹۸۰ که از زمان بحران بدهی نشأت گرفته است چگونه مسیر جدیدی را در دنیای سرمایه داری بوجود آورد.

این مسیر جدید در پروژه‌ی جهانی شدن، راهی جایگزین برای سازماندهی رشد اقتصادی است که با میزان رشد و قدرت موسسات و بانک‌های چند ملیتی مرتبط است.

در فصل ۶ بیان می‌شود که پروژه جهانی شدن دارای نتایج اجتماعی و سیاسی و کاربرد هایی برای آینده جهان است. چهار پدیده: تقسیم نیروی کار جهانی، غیر رسمی سازی، بحران مشروعیت سازمان‌های دولتی و بی ثباتی مالی را مورد بررسی قرار می‌دهد که هیچ یک از این موارد ماحصر به پروژه جهانی شدن نیستند. همه‌ی موارد در دوره‌های گذشته وجود داشته اند اما نه به مقیاسی که امروز یافت می‌شوند. در حقیقت آنها فرآیندهای تعاملی متقابلی از چهار بعد فرزند بازسازی جهانی هستند که بر تمامی کشورها با قومیت‌های متفاوت تأثیر می‌گذرانند و به یکدیگر مربوط می‌شوند. این فصل نشان می‌دهد که پروژه جهانی شدن ویژگی‌های متناقض توسعه در سطح ملی و جهانی را تقویت می‌کند.

در فصل ۷ بیان می‌شود که پروژه جهانی شدن یک چشم انداز نسبتاً منسجمی است و دارای مجموعه قدرتمندی از سازمان‌ها است که به نمایندگی آن فعالیت می‌کنند، اما گفتمان و فرآیند نهاده‌ی کردن نقش‌های پروژه جهانی شدن به سه در بحث و جدل قرار دارد. این فصل برخی از اشکال خاصی که در آنها جنبش‌های اجتماعی، ناسیونالیستی‌های توسعه گرایشی و تأثیر عدم سازماندهی بیشتر جهانی شدن واکنش نشان می‌دهند را مورد توجه قرار می‌دهد. دامنه واکنش‌ها را از عقب نشینی تا پروژه‌های جایگزین (برای مثال تجدید حیات اسلامی، احیای فعالیت‌های کشاورزی بوم‌شناسی ...) و تلاش‌هایی برای بازپس‌گرفتن روند توسعه به عنوان پرسشی از حقوق و حمایت‌های اجتماعی (همچون سیستم‌های گرایشی اجتماعی، شورش‌های محلی ...) و سایر اشکال مقاومت در برابر پروژه جهانی شدن شامل پشتیبانی دو به رشد از مصرف کننده، نظام‌های غذایی ارگانیک ... را توصیف می‌کند. رمتذکر می‌شود که اخیراً با یک دوره از سازمان‌دهی غیر دولتی روبرو هستیم که در آن نهادهای بین‌المللی و دولتی مشروعیت خود را از دست داده و سازمان‌های غیر دولتی ابتکار عمل قابل توجهی در هدایت توده مردم در فعالیت‌های توسعه را در دست دارند.

در فصل ۸ نتیجه و نحوه شکل‌گیری آینده خود و آینده توسعه را بررسی می‌کند. در این فصل چند بستر برای روایت ظهور، نزول و کاهش طرح توسعه ارائه گردیده است. نویسنده برالگوهای متغییر توسعه بعنوان یک طرح تاریخی - جهانی تمرکز کرده و مورد‌های تاریخی

جداگانه‌ای را به عنوان نمونه هایی از روند جهانی ذکر کرده و همچنین فرضیات، فعالیت‌ها و میراث اجتماعی توسعه گرایی را مورد بررسی قرار داده است. با امید به این که کتاب حاضر برای دانشجویان و علاقه مندان مباحث توسعه و جهانی شدن مورد استفاده و توجه قرار گیرد.

همراهی جمعی از یاران گرامی، خانم دکتر فهیمه نظری که با صبر و شکیبایی بسیار متن را بازخوانی کرده اند و ما را در ارائه هر چه پر بارتر این کتاب تشویق و راهنمایی کرده اند و انتشارات جامعه پژوهان برنا خانم دکتر عادلہ فخری و همکاران گرامی ایشان که در چاپ این کتاب کوشش بسیار به کار گرفته اند، جای تشکر و قدردانی دارد.

دکتر مهرداد نوابخش

و جبهه معصوم

(دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه)

مقدمه

جامعه‌شناسی برای قرن جدید بهترین تفکر جامعه‌شناختی در حال حاضر را به دانش آموزان ارائه می‌دهد. هدف این کارآماده سازی دانش آموزان در دراز مدت و آگاه کردن مردم از جهان است که در سه دهه گذشته به طور چشمگیری تغییر کرده و به شگفتی تبدیل شده است. جامعه‌شناسی برای قرن جدید نشان دهنده تغییرات مهمی است که در جامعه‌شناسی رخ داده است. با توجه به رشد روز افزون تحقیقات که به صورت تطبیقی، تاریخی و یا بین‌المللی انجام گرفته است، این رشته گسترده تر شده است. جامعه‌شناسان کمتر بر جامعه "آمریکایی" به عنوان وجه دستاوردهای انسانی و آگاهی از فرایندهای جهانی و سیر وقایع، تمرکز کرده‌اند و در بین این گروه‌های اجتماعی که آنها را احاطه کرده است کمتر الهام گرفته‌اند. در دهه ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ جامعه‌شناسان بی‌وقفه به ساخت علم جامعه‌می‌اندیشیدند و نفوذ ناپذیری را نشانه‌ای از موفقیت می‌دانند. روزه تلاش زیادی برای پیوند جامعه‌شناسی به نگرانی‌ها و تجربیات و آگاهی عمومی‌تر، وجود دارد.

هر کتاب در این مجموعه به طریقی با یک گروه تطبیقی، تاریخی، بین‌المللی یا جهانی را ارائه می‌دهد تا به وسعت دید دانش آموزان کمک کند. از آن است که دانش آموزان درکی از جهان امروز و منابع گوناگون آن داشته باشند. این دانش می‌تواند محدودیت‌های روش‌های معمول تفکر در مورد زندگی اجتماعی را به چالش بکشد. در عین حال، نیاز است که دانش آموزان درک بسیاری از کشورهای دیگر در این مسائل که "نظارت آمریکایی" می‌رسد (به عنوان مثال، جنبش زنان، سالمندی، جمعیت، امنیت اجتماعی، سیستم‌های خدمات بهداشتی، درگیری‌های نژادی، تعصبات ملی و غیره) نیز درگیر می‌باشند. آگاهی از این موضوعات، این دیدگاه که مسائل اجتماعی مختص آمریکا است و پرسش در مورد شرایط آن را کاملاً بی‌معنی دهد و دانشجویان را تشویق می‌کند در درس‌هایی که به آنها ارائه می‌شود، تجربیات دیگر کشورها را دنبال کنند. در نهایت، دانش آموزان باید با پدیده‌هایی که فراتر از مرزهای ملی و فرآیندهای فراملی (به عنوان مثال، تخریب محیطی) به وقوع می‌پیوندد آشنا شوند. شناخت فرآیندهای

جهانی دانش آموزان را برمی‌انگیزد تا از نیروهای غلی که فراتر از مرزهای اقتصاد و سیاست ملی است، آگاهی بیشتری کسب کند.

شتاب چشمگیر اقتصاد جهانی در نتیجه‌ای تازه‌ای را بر روی دیدگاه فلیپ مک مایکل در زمینه‌ای توسعه و تغییر اجتماعی گشود: یک چشم انداز جهانی در چاپ دوم این کتاب. مک مایکل به دنبال تعامل پیچیده و در حال تحول بین کشورهای غنی و فقیر در اواخر قرن بیستم است. نقطه شروع او درک نابرابری‌های بین‌المللی در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ است. این درک، ناهمبندی‌های بین‌المللی و دولت‌های جهانی سوم را در یک ایدئولوژی مشترک از تغییرات اقتصادی و اجتماعی پیوند داد. وی این ایده را مطرح کرد که کشورهای فقیر، با کمک کمی از سرمایه کشورهای ثروتمند، می‌توانند کشورهای توسعه یافته باشند. البته، واقعیت آنقدرها هم دور از این نیست که الهام بخش تفکر توسعه، این دیدگاه که مک مایکل آن را مطرح توسعه نامیده است، راه بر سو طرح جهانی شدن گشوده است. اهداف ادغام با اقتصاد جهانی و نیروهای آن، جای اهداف توسعه ملی را گرفت. پروژه جهانی شدن یک توجیه مناسبی برای نابرابری‌های بین‌المللی برهم نهاده است. اثر مک مایکل ارتباطات جهانی در اواخر قرن، بازارهای بین‌المللی و زنجیره‌های کالا و ارتباطات بسیاری که اغلب بین تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان نامرئی هستند را در میان جهان برجسته می‌سازد.

مقدمه نویسنده

آموزش مبحث توسعه بسیار دشوار است. واضح است با زندگی در جامعه نسبتاً مرفه و مصرفی، دانش آموزان جامعه خود را در "بالاترین" پیوستار توسعه، در اوج پیشرفت‌های اقتصادی و تکنولوژیکی انسانی قرار دهند. آنها اغلب هر دو، هم پیوستار توسعه و موقعیت مطلوب در آن را به عنوان یک "پاداش خوب" طبیعی برای در بر گرفتن ارزشهای مدرنیته، مشاهده می‌کنند. (این احتمالاً برای دانش آموزان به اصطلاح جهان سوم نیز بر خواهد داشت، هرچند تجربه‌های آنان متفاوت خواهد بود). از این نقطه نظر فراموش کردن جهان در دیدگاه تاریخی بسیار دشوار است. کمک به دانش آموزان برای درک یک دیدگاه جهانی که فراتر از فرم تاریخی آنها است به عنوان یک دوره ساده از توسعه یا مراحل تکامل به معنای سیر اجتناب ناپذیر توسعه، نیز سخت‌تر است.

برای دانش آموزان از سطوح تربیتی تا زمانی که فراتر از دیدگاه‌های تکاملی ساده نرفته، ارزش‌گذاری فرهنگ‌های دیگر، نوری که فرهنگ خود را در آن انعکاس ندهند، بسیار دشوار است. زمانی که آنها بتوانند این دیدگاه خود را فراتر از دیدگاه تکاملی برده، آنگاه قادر خواهند بود بهتر فرهنگ خود را از لحاظ جامعه شناختی ارزیابی کنند و در مورد تغییرات اجتماعی، توسعه و نابرابری‌های بین‌المللی، فکر کنند. این چالشی بزرگ است.

روایتی که در زیر شرح داده شده است ارائه کلی از تغییرات اجتماعی و توسعه در آغاز قرن بیست و یکم است. این روایت در نظریه‌های رقابتی تغییر اجتماعی و توسعه سازماندهی نشده است و همچنین از یک چشم انداز همه جانبه طرفداران ندارد. بلکه این روایت، فرایند توسعه را به عنوان یک اقدام مهم جهانی دنبال می‌کند. در این کتاب چنین این است که ریشه‌های جهانی و ابعاد اخیر تغییرات اجتماعی و نقش‌های ویژه در طرح توسعه را به دانش آموزان معرفی کند. این امر موجب می‌گردد تا آنها به توسعه به عنوان یک پروژه فراملیتی برای یکپارچه سازی جهان فکر کنند و همچنین به آنها در درک این نکته که چگونه این پروژه در حال حاضر تحت تاثیر تجدید نظر

منحصر به فردی توسط جهانی شدن سیاسی و اقتصادی و برخی از جنبش‌های مخالف قدرتمند درون این فرایند قرار دارد، کمک می‌کند. در نتیجه، برای چالش‌های بیشماری که پیش روی دارند، بهتر می‌توانند خود را آماده سازند.

بسیاری از متون در دسترس، توسعه را بیشتر از طریق نظری بررسی می‌کنند. متون معمولاً با نظریه‌ها یا دیدگاه‌های نظیر تجدد گرایی، وابستگی، نظریه‌های نظم جهانی، چشم اندازهای لیبرال دیدگاه مارکسیستی، ساختارگرایی، نئولیبرالیسم و غیره سازمان یافته‌اند. در نتیجه دانش آموزان در شناخت دوران پس از جنگ جهانی دوم به ارزیابی دیدگاه‌های انتزاعی از طریق تئوری بدون دانش زمینه‌ای مناسب می‌پردازند. ارائه دیدگاه‌های رقابتی بخش مهمی از آموزش تغییر و توسعه اجتماعی است، اما دانش آموزان درک ساسی از زمینه‌ای که این نظریه‌های رقابتی در آن بوجود آمد نیز نیاز دارند.

دنیای پس از جنگ سرد دانش آموزان امروز در آن زندگی می‌کنند بسیار متفاوت از جهانی است که موجب ایجاد نظریه‌ای توسعه شده است. سرعت سریع تغییر اجتماعی این درک را تحمیل می‌کند که جهان وابسته به یک هدف است. واحدهای ایجاد شده تجزیه و تحلیل جامعه شناختی (به عنوان مثال، جوامع ملی و شهروندان، کنشگران ذهنی فردی و غیره) در حال حاضر با اصول سازمانی رقابتی، جوامع فراملی و مناطق فراملی، شبکه‌های فراملی مبادلات و جوامع فرا ملی و نهادهای فرهنگی، سیاست و غیره احاطه شده‌اند. حتی سوال برانگیز است که آیا نظریه توسعه، همانطور که در حال حاضر شناخته شده و مورد بحث است، تغییرات اجتماعی و سیاسی که در جهان پس از جنگ سرد، چنانچه زمینه‌های آن تحت تاثیر پروژه توسعه در حال تغییر است، را بررسی خواهد کرد.

این کتاب با این چالش‌های جدید طراحی شده است. هدف من این است که تغییرات فعلی را از لحاظ تاریخی بطور منظم، ابتدا با یک مرور کلی از دوران توسعه (از جمله گفتمان نظری آن) و سپس با توجه به ظهور دوران جدید جهانی نکات مهم افول آن را واکاوی نمایم. دانش آموزانی که قبلاً با چنین جنبش‌های اجتماعی مانند فمینیسم،

فعالیت‌های مردمی و حفاظت از محیط زیست آشنا هستند، در اینجا در زمینه بحث و تبادل نظر و چالش با پروژه توسعه با این مسائل رو به رو می‌شوند.

این متن مراحل تکامل تدریجی اقدامات توسعه، همراه با ظهور طرح جهانی شدن و شرایطی که تحت آن مدیران پس از جنگ جهانی دوم دولت‌ها و سازمان‌های چند جانبه توسعه را نهادینه می‌کردند، به عنوان اصول اصلی در دوران جنگ سرد، مطرح می‌کند. مجموعه‌ای از مطالعات موردی بر تجربه کشورهای جهان سوم از طرح توسعه متمرکز شده است، در عین حال که این تجربیات منحصر به فرد را در یک فرآیند مشترک قرار می‌دهد. نشان می‌دهد که چگونه این تجربیات در کشورهای و مناطق مختلف جهان سوم متفاوت است.

روند مشترک توسعه به‌طور قابل توجهی تغییر کرده است. از اوایل دهه ۱۹۷۰ پروژه جدیدی از جهانی شدن آغاز شده است. از دهه ۱۹۴۰ زمانی که گرایش جدید جهانی بر موسسات توسعه برتون و ویز برتری جست، پروژه جدیدی از جهانی شدن شروع شد و به تدریج جایگزین پروژه توسعه شد. به دنبال آن با بحران بدهی دهه ۱۹۸۰ روبرو شد. در متن، ویژگی‌های اصلی این روند ارائه شده است که شامل برخی از مبارزات مهم مخالف مانند جنبش‌های فمینیستی و محیط زیستی است.

در جهانی که به‌طور همزمان ادغام و تجزیه می‌شود و با مشکلات زیست محیطی در مقیاس جهانی مواجه می‌شود، سوالات جدید ایجاد می‌شود. شیوه سیاست در حال تغییر است و مسائل جدیدی از حقوق بشر را در جهانی ایجاد می‌کند که مردم، سرعت گردش پولی، کالاها، فن آوری‌های الکترونیکی و ایده‌ها را به‌طور رایانه‌ای تجربه می‌کنند. همه این مسائل دیدگاه ما در مورد توسعه و مشکلات نابرابری بین‌المللی را پیچیده تر می‌کند. هدف از این مطالب ارائه یک دیدگاه یکپارچه به دانش آموزان در درک چگونگی تغییر نیروها و فرایند "توسعه" در سه دهه آخر قرن بیستم است. با درک ساختار دوران توسعه، دانش آموزان زمینه‌ای برای درک روند اصلاحات فعلی دارند. این روندها شامل گفت‌وگوهای جدید و تحولات نهادی نوین همراه با یک قاعده عمیق ریشه دار در شکل نظم نوظهور جهان است.